

SUTRIKUSIOS LOKOMOCIJOS VAIKŲ UGDYMO GALIMYBĖS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE: MOKYTOJŲ POŽIŪRIS

Genutė Gedvilienė¹, Zita Baužienė²

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Kauno kolegija², Kaunas, Lietuva

Genutė Gedvilienė. Socialinių mokslų (edukologijos) daktarė. Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių mokslų fakulteto Edukologijos katedros profesorė. Mokslinių tyrimų kryptis — mokymo ir mokymosi paradigmos, mokymosi grupėse interakcija: kognityvinių ir socialinių gebėjimų tyrimai.

SANTRAUKA

Tyrimo tikslas — atskleisti sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymo galimybes ir kliūtis bendrojo lavinimo mokykloje mokytojų požiūriu.

Naudoti šie tyrimo metodai: dokumentų analizė, anketinė apklausa. Lietuvos švietimo dokumentų analizė tyrimo metu pasitelkta siekiant įvertinti sutrikusios lokomocijos vaikų situaciją, išryškinti ir apibendrinti specialiajam ugdymui keliamus bendruosius reikalavimus. Europen Commision Eurostat, LR Statistikos departamento, LR Sveikatos ministerijos statistiniai duomenys leido atlikti sutrikusios lokomocijos vaikų populiacijos statistinių duomenų analizę. Kiekybinis tyrimas naudotas siekiant atskleisti pedagogų požiūrį į mokyklų pasirengimą ugdyti sutrikusios lokomocijos vaikus. Buvo tiriami mokytojai, bendravę su sutrikusios lokomocijos vaikais. Šio tyrimo metu taikytas anketinės apklausos metodas. Tyrimo duomenys analizuoti ir apibendrinti taikant „SPSS 16“ ir „Microsoft Exsel“ programinius paketus. Ryšių stiprumas įvertintas Kendalo tau koreliacijos koeficientu (žymimas τ_b) (Čekanavičius, Murauskienė, 2000; Vaitkevičius ir kt., 2006). Visi tyrimo etapais gauti duomenys apdoroti matematinės statistikos metodais — naudoti aprašomosios statistikos ir dažnių procentais skaičiavimai. Anketinėje apklausoje dalyvavo Kauno miesto ir Kauno rajono bendrojo lavinimo mokyklų, gimnazijų, pradinėjų mokyklų pedagogai ($n = 82$), bendravę arba turėję darbo patirties ugdydami sutrikusios lokomocijos vaikus. Didžiausia tiriamųjų dalis — moterys (93,90%; $n = 77$), vyrai sudarė tik 6,1% ($n = 5$). Atliktos pedagogų apklausos leido daryti išvadas apie mokyklų pasirengimą ugdyti sutrikusios lokomocijos vaikus, informacijos, susijusios su ugdymo galimybėmis, sklaidą, palankiausių sutrikimų turinčių vaikų ugdymo aplinką ir pedagogų pasirengimo svarbą. Informaciją apie sutrikimų turinčių vaikų ugdymo galimybes teikia Specialiojo ugdymo komisija, specialieji pedagogai, socialiniai pedagogai, sveikatos priežiūros darbuotojai, logopedai ir mokyklos administracija. Pedagogai patikimiausia laiko Specialiosios ugdymo komisijos teikiamą informaciją. Ugdant sutrikusios lokomocijos vaikus, reikšmingas pedagogų pasirengimas, kvalifikacija ir patirtis. Pedagogai teigia, kad mokyklos nėra pritaikytos sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymui bendrojo lavinimo klasėse: nepritaikyta fizinė mokyklų aplinka, pedagogai nėra pasirengę tokiai veiklai.

Šio tyrimo rezultatai sutampa su J. Pivik ir kt. (2002), J. W. Santrock (2003), R. Rieser (2008) ir kt. gautaisiais, patvirtinančiais, kad neįgalūs vaikai, stebėdami vaikus be lokomocijos sutrikimų ir sekdami jų pavyzdžiu, gali išmokti atitinkamo socialinio ir akademinio elgesio. Tačiau dauguma užsienio šalių ir Lietuvos pedagogų aplinkos nepritai- kymą bei saugumo negarantavimą laiko pagrindinėmis integruoto ugdymo kliūtimis.

Raktažodžiai: lokomocijos sutrikimas, ugdymo galimybės, kliūtys.

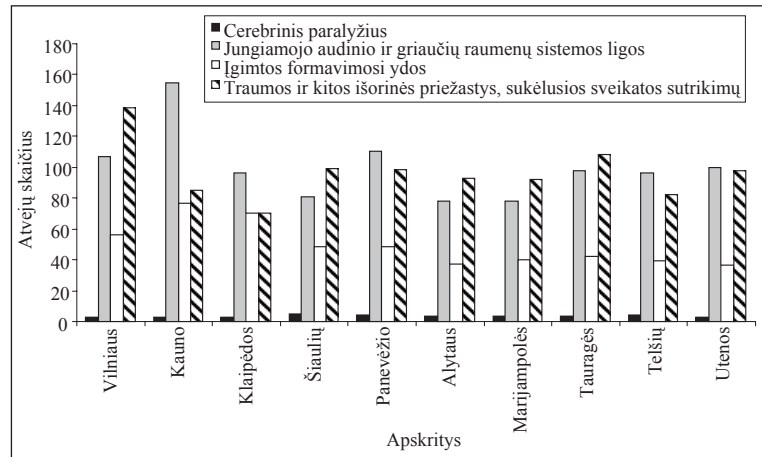
IVADAS

Visaverčiam žmogaus gyvenimui ypač didelės įtakos turi fizinė sveikata, psichologinė būklė, savarankiškumo laipsnis, socialiniai ryšiai su aplinka. Tobulėjant medicininei technikai, sunkių lokomocijos sutrikimų vaikams atsiranda galimybė gyventi visavertį gyvenimą. Norint išvengti specialiųjų ugdymo įstaigų ir siekiant sudėtingų lokomocijos sutrikimų vaikams sudaryti sąlygas gyventi namuose, galima orga-

nizuoti jų mokymąsi kartu su bendraamžiais, kai kurias pamokas rengiant ne mokykloje, bet vaiko, turinčio sutrikimų, namuose.

Šiuo tyrimu, skirtu ugdymo psichosocialinei aplinkai mokykloje lokomocijos sutrikimo atveju, siekiama atsakyti į keliamą pagrindinį *probleminį klausimą: kokias ugdymosi galimybes turi sutriku- sios lokomocijos vaikai?*

1 pav. Susirgimų, galinčių sukelti judėjimo sutrikimą, skaičius, tenkantis tūkstančiui 0–17 m. vaikų

Tyrimo tikslas — atskleisti sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymo galimybes ir kliūtis bendrojo lavinimo mokyklose mokytojų požiūriu.

Tyrimo objektas — sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymo galimybės ir kliūtys bendrojo lavinimo mokyklose.

Smulkiosios ir bendrosios motorikos nepakankamumui būdingi judesių koordinacijos sutrikimai, negalėjimas arba ribotas gebėjimas atlikti judesius keičiant kūno padėtį erdvėje. Tokie sutrikimai vadinami *lokomocijos sutrikimais*. Jie skirstomi į laipsnius: nežymaus laipsnio, vidutinio laipsnio, žymaus laipsnio, labai žymaus laipsnio, visiško negalėjimo judėti (Ivoškuvienė, 1998; Bagdonas, 1999). Šiuos sutrikimus gali sukelti galvos arba nugaros smegenų pažeidimas, nes sutrikus normaliai inervacijai išsivysto paralyžius arba parėzės.

Norint įvertinti sutrikusios lokomocijos vaikų populiaciją, pasinaudota *Europen Commision Eurostat* duomenimis, kurie atskleidė, kad ligos ir sutrikimai, dėl kurių nustatomas 16–24 metų paauglių / jaunuolių neįgalumas, dažnai susiję su lokomocijos sutrikimais. 2002 m. duomenys rodo, kad 16–24 metų asmenų susirgimai, susiję su reumatu, artritu bei kojų ir pėdų problemomis, dažniausiai nustatomi Vengrijoje (18%) ir Austrijoje (16,3%), rečiausiai — Airijoje (7,8%), Švedijoje (8,8%), Suomijoje (9%). Dėl kojų ir pėdų problemų jaunuolių neįgalumas dažniausiai nustatomas Austrijoje (15,4%), rečiausiai — Norvegijoje (4,1%). Judėjimo sutrikimus taip pat gali sukelti įvairūs nugaros ir kaklo pakenkimai, artritas, reumatizmas, įvairios nervų sistemos ligos, kai kurios lėtinės ligos. Statistiniai duomenys rodo, kad dėl kaklo ir nugaros problemų neįgaliaisiais dažniausiai pripažįstami Danijos (15,5%), Prancūzijos (14,4%), o rečiausiai — Italijos (5,5%) paaugliai / jaunuoliai. Dėl nervų sistemos ligų daugiausia neįgalumo atvejų nustatoma Vengrijoje (32,2%), ma-

žiausiai — Belgijoje (6,6%). Įvairių lėtinių ligų sukelti neįgalumo atvejai dažniausiai užfiksuojami Olandijoje (22,5%), rečiausiai — Danijoje (6,2%). Nors negalima tvirtinti, kad 16–24 metų asmenys, neįgaliaisiais pripažinti dėl minimų ligų ir turėję ar turintys nurodytų problemų, turi lokomocijos sutrikimų, svarbu tai, kad šie susirgimai dažniausiai sukelia lokomocijos sutrikimus.

Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės pateikia informaciją apie susirgimus, dėl kurių 2006 m. 0–17 metų vaikai pripažinti neįgaliais. Duomenys rodo, kad 2006 m. Lietuvoje berniukai ($n = 2187$) ir mergaitės ($n = 1888$) galėjo turėti lokomocijos problemų. Berniukai neįgaliaisiais dažniausiai pripažįstami dėl nervų sistemos ligų ($n = 788$), mergaitės — dėl įgimtų formavimosi ydų, deformacijų ir chromosomų anomalijų ($n = 661$). Didžiausias neįgalųjų, galinčių turėti sutrikusią lokomociją, skaičius užfiksuotas 10–14 metų amžiaus grupėje, kurioje vyrauja nervų sistemos ligos. Daugumai šių vaikų pripažintas vidutinio sunkumo neįgalumas ($n = 310$ berniukų ir $n = 220$ mergaičių), todėl tikėtina, kad vaikai gali turėti vidutinio sunkumo lokomocijos sutrikimų. Statistiniai duomenys rodo, kad mieste užfiksuotas didesnis neįgalumą turinčių mergaičių ir berniukų skaičius ($n = 1836$) nei kaime ($n = 1314$). Tiek mieste, tiek kaime neįgalumas dažniausiai sukeliama įgimtų formavimosi ydų, deformacijų ir chromosomų anomalijų.

Remiantis Lietuvos Respublikos Sveikatos ministerijos (2009) statistiniais duomenimis (1 pav.), rodančiais vaikų sergamumą Lietuvos apskrityse, galima pastebėti, kad 0–17 metų vaikams Kauno apskrityje daugiausia nustatyta jungiamojo audinio ir griaučių raumenų sistemos ligų (154,9), kurios gali sukelti lokomocijos sutrikimą. Vilniaus apskrityje vaikai daugiausia (138,7) patyrė sveikatos

sutrikimų, sukeltų įvairių traumų ir kitų išorinių priežasčių (pvz., apsinuodijimo).

Galima teigti, kad Lietuvoje dominuoja jungiamojo audinio ir griaučių raumenų sistemos ligos, traumų sukelti sveikatos sutrikimai ir įgimtos formavimosi ydos, kurios gali sukelti lokomocijos sutrikimų.

Šiuo metu integruoto vaikų, turinčių įvairių raidos sutrikimų, ugdymo problema sulaukia didelio pasaulio edukologų dėmesio, kurie savo tyrimais aptaria lėtinių, ortopedinių ir neuroraumeninių ligų poveikį paauglių santykiams su bendraamžiais, analizuoja galimybes sukurti palankią ugdymo aplinką, skirtą sutrikusios lokomocijos vaikams (sergantiems cerebriniu paralyžiumi), inkliuzinio ugdymo sampratą kaip galimybę, leidžiančią atsižvelgti į visų vaikų poreikius, visuomenės požiūrio kaitą neįgalųjų atžvilgiu ir pan.

Australijoje, Kanadoje, Honkonge ir Singapūre (Loreman et al., 2007) atliktas tyrimas atskleidė mokytojų praktikantų, planuojančių dirbti ikimokyklinio ugdymo pradinėse ir vidurinės mokyklos klasėse, pasirengimą inkliuzinio ugdymo praktikai. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokytojai praktikantai palankiai žiūri į asmenis, turinčius mokymosi ar fizinių poreikių, ir patvirtino, kad glaudus kontaktas su neįgaliaisiais ugdo teigiamą asmenų be negalios požiūrį į bendradarbiavimo galimybes (Carroll et al., 2003). Šalyse, kuriose inkliuzinis ugdymas vykdomas ilgesnį laiko tarpą, požiūris į fizinę ar kognityvinę negalią turinčių asmenų mokymąsi kartu su kitais asmenimis, neturinčiais negalios, palankus (Loreman et al., 2005).

J. McComas ir kt. (1998) Otavos universitete atliko tyrimą, kurio tikslas — padidinti lokomocijos sutrikimų turinčių vaikų mobilumą, virtualios aplinkos pagalba sukuriant realios aplinkos situacijas (pvz., prekybos centro, sankryžos ir pan.). Naudodamiesi įvairiomis apsaugos priemonėmis (pvz., šalmais), vaikai mokosi valdyti elektrinius vežimėlius. Virtuali aplinka, imituojanti realią tikrovę, leidžia išvengti sužalojimų ugdant neįgalių vaikų gebėjimus judėti, o šie gebėjimai padeda įsitraukti į realų gyvenimą.

Užsienio šalių patirtis rodo, kad nepaisant palankaus požiūrio į sutrikimų turinčių vaikų ugdymą kartu su kitais vaikais daug problemų kelia fizinė aplinka, nepritaikyta neįgaliesiems (Pivik et al., 2002; Eriksson, Grandlund, 2004; Schenker et al., 2005). Šių mokslininkų tyrimų rezultatai atskleidė, kad vaikai, turintys lokomocijos sutrikimų, rečiau dalyvauja daugelyje veiklos sričių nei vaikai iš bendrosios populiacijos: jie negali

kartu su bendraamžiais žaisti judriųjų žaidimų, nesijaučia saugūs, neretai turi bandyti išvengti skaudaus bendraamžių elgesio ir patyčių. Pastebėta, kad vaikų, negalinčių lygiaverčiai dalyvauti bendroje veikloje, nepakankamai išlavinti socialiniai gebėjimai. Apskritai, laikantis tradicinių mokymo programų ir metodų, sumažėja sutrikusios lokomocijos vaikų galimybė mokytis bendrojo lavinimo mokykloje. Dar viena kliūtis, trukdanti vaikų integracijai, — mokytojų nepasirengimas dirbti su skirtingų poreikių vaikais (Pivik et al., 2002; Burstein et al., 2004).

Užsienio šalyse sukaupta sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymo patirtis turi įtakos Lietuvos švietimo politikai, kuri grindžiama Vakarų Europoje priimtomis humaniškumo, demokratiškumo, normalizacijos ir integracijos idėjomis. Remiantis (Avramidis, Norwich, 2002; Carroll et al., 2003; Loreman et al., 2005) užsienio mokslininkų atliktais tyrimais galima daryti išvadą, kad rengiant mokytojus reikėtų sudaryti galimybę atlikti praktiką inkliuzinėje aplinkoje. Taip jauni mokytojai galėtų įgyti darbo patirties ir pasitikėjimo savo jėgomis. Kaip teigia M. Loreman ir kt. (2005), sėkminga inkliuzinio ugdymo patirtis suteikia daugiau pasitikėjimo, ir tai skatina palankesnę požiūrį į inkliuzinį ugdymą.

Nepriklausomybės metais paskelbta daugiau nei 20 specialųjų ugdymą reglamentuojančių dokumentų, tarp jų LR Konstitucija (1996), LR Švietimo įstatymas (1991, nauja redakcija — 2003), Specialiojo ugdymo įstatymas (1998) ir kt. Tarpautiniuose ir Lietuvos švietimo sistemą reglamentuojančiuose dokumentuose pabrėžiama, kad specialusis ugdymas negali plėtotis izoliuotai, jis turėtų būti visuotinio švietimo strategijos ir naujos socialinės-ekonominės politikos dalis, skatinanti keisti tradicinę mokyklą bei visą švietimo sistemą. Šie pokyčiai tiesiogiai susiję su mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo poreikių, aprūpinimu specialiosiomis mokymo priemonėmis, ugdymui skirta kompensacine technika ir informacinėmis technologijomis, specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos garantavimu.

Minėtuose dokumentuose įtvirtinama aiški nuostata — įvairių raidos sutrikimų, taip pat ir sutrikusios lokomocijos mokinius ugdyti arčiausiai namų esančiose ugdymo įstaigose, bendrojo lavinimo mokykloje kartu su jų bendraamžiais. Todėl šiuo metu sutrikusios raidos vaikų specialiosiose mokyklose mažėja, o bendrojo lavinimo mokyklose daugėja. Tiesa, beveik nesikeičia sutrikusios lokomocijos vaikų situacija.

TYRIMO METODIKA

Literatūros analizės metodas naudotas norint atskleisti sutrikusios lokomocijos vaikų tyrimų tarptautinę patirtį. *European Commission Eurostat*, LR Statistikos departamento, LR Sveikatos ministerijos statistiniai duomenys leido atlikti sutrikusios lokomocijos vaikų populiacijos statistinių duomenų analizę.

Anketinės apklausos metodas. Norint išsiaiškinti pagrindines sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje galimybes, kliūtis ir palankiausias socialinių gebėjimų ugdymo sąlygas, parengtos anoniminės struktūruotos anketos, sudarytos iš uždarojo tipo klausimų. Atliekant tyrimą susidurta su imties apibrėžties problema. Siekiant reprezentatyvumo svarbu nustatyti tinkamą apklausiamų respondentų skaičių ir jų parinkimo būdus, tačiau Lietuvoje nėra pateikiama tikslų statistinių duomenų apie sutrikusios lokomocijos vaikų skaičių.

Imčiai sudaryti pasirinkta netikimybinė atranka, kadangi, kaip minėta, nėra žinomas tikslus sutrikusios lokomocijos vaikų pasiskirstymas populiacijoje, todėl kiekvieno nario įtraukimo į tiriamąją grupę tikimybė negali būti apibrėžta (Charles, 1999; Kardelis, 2005). Anketinėje apklausoje dalyvavo Kauno miesto ir Kauno rajono bendrojo lavinimo mokyklų, gimnazijų, pradinė mokyklų pedagogai ($n = 82$), bendravę arba turėję darbo patirties ugdydami sutrikusios lokomocijos vaikus. Tyrimo metu mokytojams buvo išdalyta 100 anketų, iš jų gražinta 82 (82 %). Didžiausia tiriamųjų dalis — moterys (93,90 %; $n = 77$), vyrai sudarė tik 6,1% ($n = 5$).

Statistikos metodai. Tyrimo duomenys analizuoti ir apibendrinti taikant *SPSS 16* ir *Microsoft Excel* programinius paketus. Ryšių stiprumas įvertintas *Kendalo tau* koreliacijos koeficientu (žymimas τ_b) (Čekanavičius, Murauskas, 2000; Vaitkevičius ir kt., 2006). Visais tyrimo etapais gauti duomenys apdoroti matematinės statistikos metodais — naudoti aprašomosios statistikos ir dažnių procentais skaičiavimai.

REZULTATAI

Empirinis kiekybinis tyrimas padėjo atskleisti šiuos rezultatus. Atsakydami į klausimą, kas suteikia informacijos apie sutrikusios lokomocijos vaikų mokymosi galimybes, apie 40% respondentų teigia, kad jiems informaciją ir rekomendacijas teikia Specialioji ugdymo komisija, tačiau 11% mokytojų teigia niekada negaunantys reikalingos informacijos iš Specialiojo ugdymo komisijos. Apibendrinus respondentų atsakymus galima daryti išvadą, kad Specialiojo ugdymo komisija pakankamai informuoja apie sutrikusios lokomocijos vaikų mokymosi galimybes. Gautas reišmingas statistinis skirtumas ($\chi^2 = 17,0$; $f = 3$; $p < 0,0001$) parodo, kad nuomonė yra nevienareiškmė. 20% apklaustų mokytojų visada ir apie 20% dažniausiai arba kartais tenkina iš mokyklos administracijos gaunama informacija. Pasak 60% respondentų, mokyklos administracija jiems visiškai neteikia informacijos. Apibendrinant apklaustųjų atsakymus galima teigti, kad mokyklos administracijos teikiama informacija ne visada tenkina minėtų respondentų poreikius, ir tai patvirtina reikšmingas statistinis skirtumas ($\chi^2 = 25,9$; $f = 3$; $p < 0,001$).

Į klausimą, ar specialistų (socialinių pedagogų, specialiųjų pedagogų, logopedų, sveikatos priežiūros darbuotojų) teikiama informacija apie sutrikusios lokomocijos vaikų mokymosi galimybes yra veiksminga, išsami, respondentų atsakymai labai įvairūs (1 lent.).

Socialinio pedagogo teikiama informacija visada tenkina tik 13% respondentų, tačiau 37% apklaustųjų teigia, kad tokia informacija juos tenkina dažniausiai. Dauguma respondentų nurodė, kad „socialinis pedagogas rūpinasi vaikais iš asocialių šeimų“, „socialinis pedagogas tik pildo popierius apie įvairias šeimas“, „socialinis pedagogas domisi tik padidinto rizikos faktoriaus vaikais“. Rezultatų skirtingumą patvirtina gautas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 14,987$; $f = 3$; $p < 0,002$).

Specialiojo pedagogo gaunamą informaciją ir rekomendacijas vertina teigiamai (apie 21% — visada ir apie 36% — dažniausiai).

1 lentelė. Mokytojų vertinimas specialistų teikiamos informacijos apie sutrikusios lokomocijos vaikų mokymosi galimybes (%)

Specialistai	Atsakymai				Rekomendacijos neteikiamos
	Visada	Dažniausiai	Kartais	Nesikreipiau	
Socialinis pedagogas	13	37	27	17	6
Specialusis pedagogas	21	36	13	13	17
Logopedas	24	38	11	15	12
Sveikatos priežiūros darbuotojas	13	37	27	17	6

Kliūtys	Atsakymai	Taip (M)	Ne (M)
	Nepritaikytos mokyklos		95
Neįrengti keltuvai		91	6
Neįrengti įvažiavimai		88	10
Nepritaikyti tualetai		94	6
Nepritaikyta valgykla		75	19
Negarantuota medicininė pagalba		80	14

2 lentelė. Mokyklos fizinės aplinkos vertinimas (mokytojų duomenys — M, %)

Nr.	Mokytojų požiūris	Atsakymai	Taip	Ne	Nežinau
			M	M	M
1.	Mokytojai nepasirengę dirbti kartu su sveikais ir sutrikusios lokomocijos vaikais		50	24	26
2.	Nenori mokytojai		52	32	16
3.	Nenori sveikų vaikų tėvai		10	20	70
4.	Nenori sutrikusios lokomocijos vaikų tėvai		9	28	63
5.	Mokyklų bendruomenė nepasiruošusi priimti sutrikusios lokomocijos vaikų		49	23	28
6.	Negarantuota psichologinė pagalba		57	28	15

3 lentelė. Mokytojų požiūris į galimybę sutrikusios lokomocijos vaikus ugdyti bendrojo lavinimo mokykloje (%)

Informaciją, kurią teikia logopedas, respondentai vertino analogiškai kaip ir kitų specialistų. Pasak 24% mokytojų, logopedas teikia informaciją visada, 38% respondentų nurodo, kad jiems informacija suteikiama dažniausiai.

Didesnė dalis respondentų (13% — visada ir 37% — dažniausiai) teigiamai vertina sveikatos priežiūros darbuotojo teikiamą informaciją ir rekomendacijas, tačiau kai kurie respondentai tvirtina, kad mokykloje nėra sveikatos priežiūros darbuotojo.

95% respondentų tvirtina, kad mokyklos yra nepakankamai pasiruošusios ir pritaikytos sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymui (2 lent.). Respondentai teigia, kad mokyklų steigėjai negarantuoja specialiųjų poreikių turinčių asmenų iki 21 metų, nepajėgiančių atvykti į bendrojo lavinimo mokyklas (negalinių savarankiškai vaikščioti, dėl didelių sutrikimų nesaugiai besijaučiančių gatvėje), atvežimo (statistinis reikšmingumas nepastebėtas — $p > 0,7854$). Nors šią paslaugą teikti įpareigoja LR Švietimo įstatymo 36 straipsnis (*Valstybės žinios*, 1998, Nr. 67), dauguma sutrikusios lokomocijos vaikų negali atvykti į mokyklą ir laisvai judėti mokyklos patalpose, todėl yra ugdomi namuose.

50% respondentų pritaria, kad sutrikusios lokomocijos vaikai gali mokytis kartu su sveikai-

siais, apie 40% apklaustųjų teigia, kad įmanoma tik kai kuriais atvejais.

Pusė apklaustųjų mokytojų mano, kad sutrikusios lokomocijos vaikai gali dalyvauti popamokinėje veikloje, 25% teigia, kad mokytojai to nenorintys. Respondentai nurodė priežastis, kurios trukdo dalyvauti popamokinėje veikloje, būtent: neįmanoma garantuoti saugumo ($n = 60$ mokytojų); bijoma sveikų vaikų konkurencijos; „gali nusibosti“; „jie negražiai atrodo“ ir pan.

50% apklaustųjų nėra pasirengę dirbti grupėse, kuriose būtų sutrikusios lokomocijos vaikų (3 lent.). Apie 52% respondentų mano, kad jie apskritai nenori dirbti tokios sudėties moksleivių grupėse. 90% mokytojų nežino, ar tėvai, kurių vaikai neturi sutrikimų, leistų juos mokytis kartu su sutrikimų turinčiais vaikais. Tokius skirtingus respondentų rezultatus patvirtina gautas statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 8,00$; $f = 2$; $p < 0,002$).

10% respondentų mano: tėvai nenorėtų, kad jų vaikai mokytųsi kartu su neįgaliais vaikais. 63% apklaustųjų nežino, ar tėvai, turintys sutrikusios lokomocijos vaikų, sutiktų, kad jų vaikai mokytųsi kartu su vaikais be sutrikimų. Tai patvirtina gautas reikšmingas skirtumas ($\chi^2 = 12,66$; $f = 2$;

4 lentelė. Mokytojų požiūrio į sutrikusios lokomocijos vaikus kaita (%)

Nr.	Atsakymai			
	Mokytojų požiūris	Taip	Ne	Nežinau
1.	Tapote jautresni	88	8	4
2.	Geriau juos suprantate	100	0	0
3.	Norite jiems padėti	98	0	2
4.	Daugiau rūpinatės	87	9	4
5.	Labiau jais pasitikite	88	8	4
6.	Jums labiau rūpi jų problemos	88	6	6
7.	Drąsiau juos ginate, jei reikia	90	4	6
8.	Jūs nepastebite jų negalios	65	27	8
9.	Susidraugavote	85	0	15
10.	<i>Bendravimas su jais jus vargina</i>	9	82	9
11.	<i>Jie kelia jums nepatogumų</i>	11	78	11
12.	<i>Atsirado nepasitikėjimas jais</i>	8	6	86
13.	<i>Atsirado nesaugumo jausmas</i>	10	82	8

$p < 0,002$). Tokie rezultatai parodo bendruomenės požiūrį į neįgaliuosius.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokytojams, bendravusiems su sutrikusios lokomocijos vaikais, būdinga požiūrio į šiuos vaikus kaita. Šios kaitos požymiai pateikti 4 lentelėje. Pastebėti pozityvaus požiūrio požymiai: „jei reikia, mokytojai drąsiau gina sutrikimų turinčius vaikus“, „mokytojams pradeda labiau rūpėti sutrikimų turinčių vaikų problemos“, „mokytojai susidraugauja su sutrikusios lokomocijos vaikais ir nepastebi jų negalios“. Taip pat išryškėjo respondentų negatyvus požiūris, kuris išreikštas teiginiiais „atsirado nesaugumo jausmas“, „bendravimas su jais vargina“, „atsirado nepasitikėjimas savimi“ ir kt.

Šio tyrimo rezultatai patvirtina E. Avramidi, B. Norwich (2000), R. Rieser (2008) ir kt. išvadas: pedagogų bendravimas su sutrikusios lokomocijos vaikais praturtina abipusiškai. Toks santykis ugdo pedagogo socialinius gebėjimus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad sutrikusios lokomocijos vaikai įgyja vaikų be sutrikimų pasitikėjimą, o pastarieji išmoksta bendrauti ($\tau_b \approx 0,957$; $p < 0,01$); bendravimo metu vyrauja teigiamos emocijos ($\tau_b \approx 0,739$; $p < 0,01$); vaikai be sutrikimų tampa jautresni sutrikusios lokomocijos vaikų problemoms ir su sutrikimu susijusiems sunkumams ($\tau_b \approx 0,704$; $p < 0,01$); vaikai be sutrikimų pradeda geriau suprasti kitus ir išmoksta išklausti ($\tau_b \approx 0,732$; $p < 0,01$),

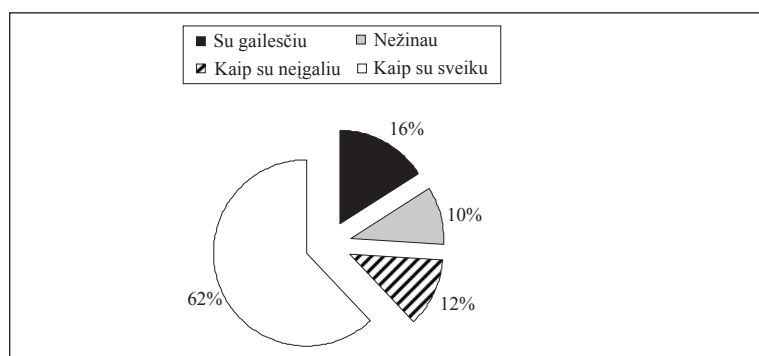
žino, kada ir kaip suteikti pagalbą, kitaip tariant, tampa paslaugesni ($\tau_b \approx 0,732$; $p < 0,01$). Šie rezultatai patvirtina požiūrio kaitą į neįgaliuosius.

Respondentai, turėję kontaktų su sutrikusios lokomocijos vaikais, daugeliu atvejų pakeitė savo požiūrį į neįgaliuosius (neįgalieji, stebėdami vaikus be judėjimo sutrikimų ir sekdami jų pavyzdžiu, gali išmokti atitinkamo socialinio ir akademinio elgesio — tai minėta ir J. W. Santrock (2003), R. Rieser (2008) tyrimuose).

62% respondentų teigia, kad su sutrikusios lokomocijos vaikais bendrauja kaip su sveikaisiais (2 pav.). Toks rezultatas patvirtina daugelio respondentų požiūrį.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad visuomenė nepakankamai pažįsta sutrikusios lokomocijos vaikus. Todėl pastarųjų atžvilgiu vyrauja neigiamos nuostatos. Visgi tyrimo rezultatai patvirtino, kad sudarius galimybes bendrauti, kliūties sutrikusios lokomocijos vaikų atžvilgiu darosi mažiau ryškios.

Respondentų nuomonė apie sutrikusios lokomocijos vaikų saugumą mokykloje dažniausiai neigiama. 85% apklaustųjų teigia, kad jie negali garantuoti vaikų saugumo. Šio tyrimo rezultatai sutampa su J. Pivik ir kt. (2002), A. Galkienės (2003) ir kt. gautaisiais, rodančiais, kad dauguma užsienio šalių ir Lietuvos tėvų saugumo negarantavimą laiko viena iš integruoto ugdymo kliūčių. Apie 50% mokytojų mano, kad sutrikusios loko-

2 pav. Mokytojų bendravimo pobūdis su sutrikusios lokomocijos vaiku

mocijos vaikai mokytusi kartu su sveikaisiais, vadinasi, jie tiki šių vaikų galimybėmis.

REZULTATŲ APTARIMAS

Analizuojant literatūrą aptikti tyrimai, atlikti tarptautiniu mastu šiose šalyse: Australijoje, Kanadoje, Honkonge ir Singapūre (Loreman et al., 2007). Jie parodė, kad mokytojai praktikantai palankiai žiūri į asmenis, turinčius mokymosi ar fizinių poreikių, ir patvirtino, kad glaudus kontaktas su neįgaliaisiais ugdo teigiamą asmenų be negalios požiūrį į bendradarbiavimo galimybes (Carroll et al., 2003). Šalyse, kuriose inkliuzinis ugdymas vykdomas ilgesnį laiko tarpą, požiūris į fizinės ar kognityvinės negalios asmenų mokymąsi kartu su kitais, neturinčiais negalios, palankus (Loreman et al., 2005).

J. McComas ir kt. (1998) Otavos universitete atliko tyrimą, kurio tikslas — padidinti sutrikusios lokomocijos vaikų mobilumą, virtualios aplinkos pagalba sukuriant realios aplinkos situacijas. Naudodamiesi įvairiomis apsaugos priemonėmis, vaikai mokosi valdyti elektrinius vežimėlius. Virtuali aplinka, imituojanti realią tikrovę, leidžia išvengti sužalojimų ugdant neįgalių vaikų gebėjimus judėti, o šie gebėjimai padeda įsitraukti į realų gyvenimą.

Užsienio šalių patirtis rodo, kad nepaisant palankaus požiūrio į sutrikimų turinčių vaikų ugdymą kartu su kitais daug problemų kelia fizinė aplinka, nepritaikyta neįgaliesiems (Pivik et al., 2002; Eriksson, Granlund, 2004; Schenker et al., 2005). Šių mokslininkų tyrimų rezultatai atskleidė, kad sutrikusios lokomocijos vaikai rečiau dalyvauja daugelyje veiklos sričių nei vaikai iš bendrosios populiacijos. Pastebėta, kad vaikų, negalinčių lygiaverčiai dalyvauti bendroje veikloje, nepakankamai išlavinti socialiniai gebėjimai. Apskritai, laikantis tradicinių mokymo programų ir mokymo metodų, sumažėja sutrikusios lokomocijos vaikų galimybės mokytis bendrojo lavinimo mokykloje.

Dar viena kliūtis, trukdanti vaikų integracijai, — mokytojų nepasirengimas dirbti su skirtingų poreikių vaikais (Pivik et al., 2002; Burstein et al., 2004;).

Mūsų tyrimo rezultatai atskleidė, kad sutrikusios lokomocijos vaikų mokymosi galimybių klausimas yra nepakankamai išspręstas. Pastaruoju metu dominuoja kliūtys, trukdančios sutrikusios lokomocijos vaikams mokytis kartu su bendraamžiais, ir jos yra panašios į minėtų užsienio mokslininkų aprašytas — nepritaikyta fizinė aplinka, nepakankamas pedagogų pasirengimas dirbti klasėse, kuriose mokosi vaikai, turintys įvairių sutrikimų.

IŠVADOS

Įvairių dokumentų (Europos Sąjungos sutarties (Mastriko sutarties), Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos, Lietuvos Respublikos Švietimo koncepcijos, Specialiojo ugdymo metmenų, Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos Invalidų socialinės integracijos įstatymo, Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo, Specialiojo ugdymo įstatymo, Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003—2012 m. programos) analizė atskleidė, kad visuomenė yra skatinama pripažinti asmenų skirtumus ir kurti sąlygas, leidžiančias neįgaliesiems vaikams mokytis bendrojo lavinimo mokyklose.

Kiekybinis tyrimas padėjo atskleisti mokyklų pasirengimą ugdyti sutrikusios lokomocijos vaikus, informacijos, susijusios su ugdymo galimybėmis, sklaidą, palankiausių sutrikimų turinčių vaikų ugdymo aplinką ir pedagogų pasirengimo svarbą.

- Informaciją apie sutrikimų turinčių vaikų ugdymo galimybes teikia Specialiojo ugdymo komisija, specialieji pedagogai, socialiniai pedagogai, sveikatos priežiūros darbuotojai, logopedai ir mokyklos admi-

nistracijos. Pedagogai patikimiausia laiko Specialiosios ugdymo komisijos teikiamą informaciją.

- Ugdant sutrikusios lokomocijos vaikus, reikšmingas pedagogų pasirengimas, kvalifikacija ir patirtis. Mokytojai teigia, kad viena iš kliūčių ugdyti sutrikusios lokomo-

cijos vaikus bendrojo lavinimo mokykloje — baimė dėl vaiko saugumo. Pedagogai teigia, kad mokyklos nėra pritaikytos sutrikusios lokomocijos vaikų ugdymui bendrojo lavinimo klasėse: nepritaikyta fizinė mokyklų aplinka, pedagogai nėra pasirengę tokiai veiklai.

LITERATŪRA

- Avramidis, E., Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration / inclusion: A review of the literature. *European Journal of Social Needs Education*, 172, 129–147.
- Bagdonas, A. (red.). (1999). *Tarptautinė ydų, veiklų ir dalyvumo klasifikacija: neįgalumo ir funkcionavimo matmenų vadovėlio BETA-1 apmatai*. Vilnius: PSICHĖJA.
- Burstein, N., Sears, S., Wilcoxon, A., Cabello, B., Spagna, M. (2004). Moving toward inclusive practices. *Remedial and Special Education*, 25, 104–116.
- Carroll, A., Forlin, C., Jobling, A. (2003). The impact of teacher training in special education on the attitudes of Australian preservice general educators towards people with disabilities. *Teacher Education Quarterly*, 303, 65–79.
- Charles, C. M. Z. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
- Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai I*. Vilnius: TEV.
- Eriksson, L., Granlund, M. (2004). Perceived participation: A comparison of students with disabilities and students without disabilities. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 6, 206–224.
- European Commission: Eurostat. (2009). [Žiūrėta 2009 12 10]. Prieiga internetu: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/health/public_health/main_tables
- Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Ivoškuvienė, R. (1998). Vaikų fiziniai ir judėjimo sutrikimai. J. Ambrukaitis (sud.), *Specialiųjų poreikių vaikai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Lietuvos Respublika. Konstitucija. (1996). Vilnius: Lietuvos informacijos centras prie teisingumo ministerijos.
- Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas Nr. VIII–969. (1998). [Žiūrėta 2006 05 14]. Prieiga internetu: <http://www.smm.lt/ti/docs/istatymai/viii-969.htm>
- Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos Sveikatos informacijos centras. (2009). Lietuvos gyventojų sergamumas apskrityse ir savivaldybėse [žiūrėta 2009 12 15]. Prieiga internetu: <http://www.lsic.lt>
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nauja redakcija Nr. IX–1630. (2003). *Valstybės žinios*, 63, 2853.
- Loreman, T., Deppler, J., Harvey, D. (2005). *Inclusive Education: A Practical Guide to Supporting Diversity in the Classroom*. Crows Nest, NSW: Allen, Unwin.
- Loreman, T., Forlin, Ch., Sharma, U. (2007). An International Comparison of Pre-service Teacher Attitudes towards Inclusive Education. *Disability Studies Quarterly*, 27 (4) [žiūrėta 2009 05 13]. Prieiga internetu: <http://www.ds-qds.org/article/view/53/53>
- McComas, J., Pivik, J., Laflamme, M. (1998). Current uses of virtual reality for children with disabilities. G. Riva, B. K. Wiederhold, E. Molinari (Eds.), *Virtual Environments in Clinical Psychology and Neuroscience*. Amsterdam: IOS Press.
- Pivik, J., McComas, J., LaFlamme, M. (2002). Barriers and facilitators to inclusive education. *Exceptional Children*, 69, 97–107.
- Rieser, R. (2008). *Implementing Inclusive Education: A Commonwealth Guide to Implementing Article 24 of the UN Convention on the Rights of People with Disabilities*. London: Commonwealth Secretariat.
- Santrock, J. W. (2003). *Children*. Boston: McGraw-Hill.
- Schenker, R., Coster, W., Parush, S. (2005). Participation and activity performance of students with cerebral palsy within the school environment. *Journal of Disability and Rehabilitation*, 27 (10), 539–552.
- Statistikos departamentas prie LRV. (2006). Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos duomenys [žiūrėta 2009 12 10]. Prieiga internetu: www.stat.gov.lt
- Vaitkevičius, R., Saudargienė, A. (2006). *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose*. Kaunas: VDU leidykla.

EDUCATION OPPORTUNITIES FOR CHILDREN WITH LOCOMOTION DISORDERS IN COMPREHENSIVE SCHOOLS: TEACHERS' APPROACH

Genutė Gedvilienė¹, Zita Baužienė²

Vytautas Magnus University¹, Kaunas College², Kaunas, Lietuva

ABSTRACT

The aim of article was to determine education opportunities and barriers for children with locomotion disorders in secondary schools from the teachers' approach.

Scientific research methods used in the survey were as follows: document analysis and questionnaire survey. The analysis of Lithuanian educational documents was used in order to estimate the situation of children who had locomotion disorders and to highlight and summarize general requisitions for special education. Statistical analysis of the population of children with locomotion disorders was carried out using the data of the European Commission Eurostat, Department of Statistics of Lithuania and Ministry of Health of the Republic of Lithuania. Quantitative research was performed in order to evaluate the approach of teachers towards the readiness of schools to educate children with locomotion disorders. The survey involved teachers who communicated with children with locomotion disorders. For this research a questionnaire survey was used. The research data were analyzed and summarized using the software package *SPSS 16* and *Microsoft Excel*. The correlations were evaluated using Kendall's tau (noted τ_b) correlation coefficient (Čekanavičius et al., 2000; Vaitkevičius et al., 2006). All data were processed by statistical methods: descriptive statistics and calculation of frequency percentage.

The survey involved teachers from Kaunas city and Kaunas district secondary schools, gymnasiums, primary schools (n = 82) who communicated or had work experience in training children with locomotion disorders. The largest part of the research respondents were females — 93.90% (n = 77) and only 6.1% (n = 5) males.

Interviewing the teachers led to conclusions on the preparation of schools to provide education to children with locomotion disorders, data on training possibilities, dissemination, most favourable training environment for children with disorders and importance of training teachers.

Enquiries on training opportunities for disordered children are addressed by the Commission of Special Training, special teachers, social teachers, healthcare personnel, speech therapist and school administration. Teachers consider the information provided by the Commission of Special Training to be most reliable. For training children with locomotion disorders, teachers' qualification, experience and preparation are important. Teachers claim that schools are not adaptable to teaching children with locomotion disorders within secondary education schools: unequipped physical environment of schools, insufficient qualification of teachers.

This research results coincide with the results of the research performed by J. Pivik (2002), J. W. Santrock (2003), R. Rieser (2008) and etc. which prove that children with disabilities can learn some social and academic behaviour while watching children without disabilities. However, most foreign and Lithuanian teachers consider the lack of equipped physical environment and safety of children in schools to be the most important barriers of inclusive teaching.

Keywords: locomotion disorders, education, opportunities, safety.

Gauta 2010 m. rugsėjo 21 d.
Received on September 21, 2010

Priimta 2010 m. lapkričio 18 d.
Accepted on November 18, 2010

Genutė Gedvilienė
Vytauto Didžiojo universitetas
(Vytautas Magnus University)
K. Donelaičio g. 52—310, LT-44244 Kaunas
Lietuva (Lithuania)
Tel +370 611 38 100
E-mail g.gedviliene@smf.vdu.lt